Pojęcia kluczowe: *kara sekwencyjna, warunkowe przedterminowe zwolnienie*

Mateusz Tomczyk

Warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbycia reszty kary pozbawienia wolności orzeczonej w ramach sekwencyjnej reakcji penalnej z art. 37b k.k.

Abstrakt

W obecnym stanie brzmienia ustawy karnej, w zakresie instytucji z art. 37b k.k., wywodzone są w literaturze i orzecznictwie wątpliwości, czy na poziomie *in abstracto* dopuszczalne jest warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbycia reszty kary pozbawienia wolności, orzeczonej w ramach sekwencyjnej reakcji penalnej. Wszak w aktualnej formule przepisu art. 37b k.k. nie ma przeszkód natury formalnej do zastosowania instytucji z art. 77 § 1 k.k. i następne, niemniej prezentowane są w doktrynie argumenty natury aksjologicznej i teleologicznej wskazujące na to, iż warunkowe przedterminowe zwolnienie jest w opozycji co do celów i istoty instytucji z art. 37b k.k. Zachodzi wobec tego luka prawna, która z uwagi na powagę argumentów wymagałaby ingerencji ustawodawcy.

I. Wstęp

Od 2015 r. obowiązuje w polskim systemie prawa karnego instytucja, w ramach której przyznano sądom karnym kompetencję do orzekania jednocześnie dwóch kar, to jest kary pozbawienia wolności oraz kary ograniczenia wolności, które podlegają sekwencyjnemu wykonaniu[1]. Przeprowadzona nowelizacja w pewnym stopniu jest impulsem do czynienia rozważań na temat charakteru tej instytucji, warunków jej stosowania, a także odnośnie do tego, czy i w jakim zakresie kooperuje ona z innymi sposobami szeroko pojętej reakcji karno-prawnej, czyli chociażby ze środkami probacyjnymi w postaci warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności,

1 Przepis art. 37b k.k. dodany na mocy przepisu art. 1 pkt 8 ustawy z 20.02.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 396).

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.08.4

czy też z przedterminowym warunkowym zwolnieniem skazanego z odbycia reszty kary pozbawienia wolności.

Pomimo że upływa już dekada od wejścia w życie art. 37b k.k., jako nadal aktualne jawią się wątpliwości w zakresie dopuszczalności stosowania niektórych probacyjnych środków reakcji karnej. Rzecz jasna, na poziomie ustawy rozstrzygnięta została między innymi kwestia, iż jednak nie można warunkowo zawiesić wykonania kary pozbawienia wolności na podstawie art. 69 § 1 k.k. i następne. Zgodnie z art. 37b k.k. przepisów art. 69–75 k.k. po prostu nie stosuje się. Niemniej ustawodawca pozostawił w tej materii bez jednoznacznego rozstrzygnięcia *in abstracto* kwestię dopuszczalności warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności na podstawie art. 60 § 5 k.k.[2], czy też nadal pozostaje otwarta kwestia warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności.

W ramach niniejszego przyczynku podejmowane jest zatem zagadnienie właśnie możliwości (albo jej braku) zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności, orzeczonej w ujęciu sekwencyjnej kary z art. 37b k.k. W literaturze przedmiotu spotkać można stwierdzenia, że brak jest formalnych przeszkód do tego, aby stosować warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbycia reszty kary pozbawienia wolności orzeczonej w myśl art. 37b k.k.[3] – jest to dopuszczalne[4]. Jednocześnie podkreśla się, że odosobnione i bez podstawy prawnej[5] jest stanowisko, w ramach którego wyklucza się możliwość warunkowego przedterminowego zwolnienia[6]. Z drugiej strony kwestia ta nie tyle rozbija się o aksjologiczną i teleologiczną dopuszczalność (czyli dopuszczalność natury materialnej), lecz sygnalizuje się, że jest po prostu luka prawna[7], co nie oznacza jednak, iż z punktu widzenia celu i funkcji kary sekwencyjnej z art. 37b k.k. warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbycia reszty kary pozbawienia wolności jest materialnie zasadne[8].

Wobec powyższego wszak nie ma przeszkód natury formalnej do zastosowania warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności ujętej w ramy sekwencyjnej reakcji penalnej z art. 37b k.k., niemniej należy postawić pytanie, czy są wskazania natury aksjologicznej i teleologicznej nakazujące

2 R. Kostrubiec, *Idea i instytucja „kary mieszanej" w polskim systemie prawa karnego*, „Facta Simonidis", 16 (2023) nr 2, s. 222–223; M. Małecki, *Co zmienia nowelizacja art. 37b K.k.?*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych" 2016/2, s. 47–48.

3 V. Konarska-Wrzosek (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2023, LEX/el.

4 E. Hryniewicz-Lach (w:) *Kodeks karny*, t. 1, *Część ogólna. Komentarz. Art. 1–116*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2021, s. 726–727.

5 V. Konarska-Wrzosek (w:) *Kodeks karny.…*

6 Na niedopuszczalność warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności orzeczonej na podstawie art. 37b k.k. wskazuje SA w Szczecinie w postanowieniu z 25.07.2018 r., II Akzw 991/18, LEX: 2569607.

7 R. Kostrubiec, *Idea i instytucja…*, s. 215, 227.

8 Przeciwko możliwości warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności w ramach kary sekwencyjnej opowiedział się: M. Małecki, *Ustawowe zagrożenie karą i sądowy wymiar kary* (w:) *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, red. W. Wróbel, Kraków 2015, s. 301; M. Małecki, *Co zmienia…*, s. 27–48.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.08.4

traktować, iż prawo do zabiegania o warunkowe przedterminowe zwolnienie przysługuje albo nie przysługuje skazanym. Tym samym w niniejszym opracowaniu stawiana jest hipoteza, że istnieje luka, która formalnie daje możliwość warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności orzeczonej w ramach sekwencji reakcji z art. 37b k.k. Nie oznacza to jednak, że takie warunkowe zwolnienie jest uzasadnione z punktu widzenia wartości oraz celów tej reakcji sekwencyjnej.

W zakresie prezentowanych rozważań przyjmowana jest metodologia dogmatyczno-prawna. Autor bowiem podejmuje się w podejściu badawczym interpretacji oraz usystematyzowania dogmatów legalnych, które legły u podstaw zarówno instytucji z art. 37b k.k., jak i instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności.

II. Kary sekwencyjnie wykonywane

Punktem wyjścia powyższych rozważań powinno być zatem określenie, czym w katalogu kar jest sekwencyjna kara z art. 37b k.k., nazywana w literaturze przedmiotu także „karą mieszaną". Jak się okazuje i co trzeba mieć na uwadze, ustawodawca, wprowadzając instytucję z art. 37b k.k., w zasadzie nie ustanowił nowej kategorii kary. Wciąż jest bowiem tylko kara grzywny, kara ograniczenia wolności, kara pozbawienia wolności oraz kara dożywotniego pozbawienia wolności (wcześniej była jeszcze kara 25 lat pozbawienia wolności), a które zostały enumeratywnie wymienione w art. 32 k.k. W literaturze zatem słusznie podkreśla się, że określenie dla instytucji z art. 37b k.k. „kary mieszanej" jest nieadekwatne[9]. Te kary bowiem na skutek orzeczenia ich w ujęciu sekwencyjnego wykonania, stosownie do art. 37b k.k., „nie mieszają się". Innymi słowy, kara ograniczenia wolności nie przejmuje elementów właściwych dla kary pozbawienia wolności, a pozbawienie wolności nie staje się miejscami ograniczeniem wolności[10]. Konsekwentnie zatem podkreśla się autonomiczność obydwu kar. Zaś instytucji z art. 37b k.k. nie należy traktować jako nowego rodzaju kary[11]. Czynione są zaś rozważania nad jej charakterem, jako instytucji wymiaru karu. Stąd też sekwencyjność tych dwóch kar winna być stosowana na etapie sędziowskiego wymiaru kary[12]. Art. 37b k.k. nie modyfikuje tym samym granic abstrakcyjnej sankcji przewidzianej za popełniony czyn zabroniony[13]. Nie jest to też sankcja zamienna, ani też zagrożenie

9 M. Małecki, *Sekwencja krótkoterminowej kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności (art. 37b k.k.) – zagadnienia podstawowe*, „Palestra" 2015/7–8, s. 41.

10 M. Małecki, *Sekwencja krótkoterminowej…*, s. 41.

11 M. Małecki, *Sekwencja krótkoterminowej…*, s. 41–42.

12 E. Zarębska, *Uwag kilka na temat art. 37b kodeksu karnego*, „Biuletyn PTK" 2016/23, s. 102.

13 A. Jezusek, *Sekwencja kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności jako reakcja na popełnienie przestępstwa (art. 37b k.k.)*, „Państwo i Prawo" 2017/5, s. 82; M. Małecki, *Sekwencja krótkoterminowej…*, s. 38; E. Zarębska, *Uwag kilka…*, s. 102.

alternatywne[14]. Tym samym nie sposób postrzegać instytucji z art. 37b k.k. jako nowego rodzaju kary samoistnej, autonomicznej i odrębnej względem pozostałych kar. Dlatego też tę reakcję penalną winno się raczej określać mianem kary sekwencyjnej[15] lub koniunkcją kar[16]. A w rezultacie przy orzekaniu tych kar jednocześnie, a wykonywanych sekwencyjnie, należy osobno co do każdej z nich kierować się dyrektywami sądowego wymiaru kary (przy uwzględnieniu tego, iż te dwie kary są orzekane jednocześnie w celu sekwencyjnego ich wykonania)[17]. Formalnie są to zatem odrębne treściwo kary, dla których aktualne pozostają wytyczne co do ich wymiaru i wykonania, z zastrzeżeniem pewnych lekkich odstępstw od standardowego wymiaru kary, a które to odstępstwa legły u podstaw wprowadzenia właśnie instytucji z art. 37b k.k.

III. Cel kar sekwencyjnie wykonywanych

U podstaw działań legislacyjnych, w ramach których wprowadzono instytucję z art. 37b k.k., znalazła się zaś potrzeba między innymi ograniczenia zjawiska nadmiernego orzekania przez sądy kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania. Jak to zostało podkreślone przez projektodawcę – nadmierna praktyka w orzekaniu środka probacyjnego w postaci warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności doprowadziła do zdewaluowania stopnia niebezpieczeństwa, jakie wiązało się z danym typem czynu zabronionego[18]. Instytucja kary sekwencyjnej z założenia miała być też sposobem na to, aby zapobiec nadmiernemu orzekaniu bezwzględnych kar pozbawienia wolności, która to nadmierność mogłaby wyniknąć z wprowadzonego reformą z 2015 r. niższego progu dopuszczalności zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności[19]. Tym samym kara sekwencyjna jawiła się jako przydatna zwłaszcza w przypadku poważnych występków[20] (o średnim i dużym ciężarze gatunkowym, za które grozi wyłącznie kara pozbawienia wolności)[21]. Innymi słowy – kara sekwencyjna stanowiła, i stanowi nadal, odpowiedź na potrzebę uczynienia efektywniejszej reakcji penalnej

14 M. Królikowski, R. Zawłocki, *Prawo karne*, Warszawa 2015, s. 346.

15 B. J. Stefańska (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2016, LEX/el.; M. Małecki, *Ustawowe zagrożenie*..., s. 294.

16 M. Małecki, *Sekwencja krótkoterminowej…*, s. 43.

17 M. Małecki, *Sekwencja krótkoterminowej…*, s. 44.

18 Uzasadnienie projektu nowelizacji z dnia 20.02.2015 r. (s. 11–12), cyt.: „Obecna praktyka orzecznicza, która zdewaluowała ocenę abstrakcyjnego stopnia niebezpieczeństwa również w przypadku typów czynów zabronionych o takim właśnie stopniu bezprawia (np. rozboju), tworzy z kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania wiodący instrument wymiaru kary, co jednocześnie wymusza poruszanie się w ramach dolnego zagrożenia sankcją karną lub poniżej. Radykalne ograniczenie możliwości orzekania tej formy probacji powoduje, że w miejsce tej formy kary orzekanej za tego rodzaju czyny zabronionej jedynym substytutem stałaby się bezwzględna kara pozbawienia wolności", https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393 (dostęp: 17.09.2025 r.).

19 M. Królikowski, R. Zawłocki, *Prawo karne…*, s. 345.

20 M. Królikowski, R. Zawłocki, *Prawo karne…*, s. 345.

21 A. Woźniak, R. Wrzosek, *Kara mieszana (łączona) – kontrowersje wokół zakresu jej stosowania*, „Ius Novum" 2017/3, s. 43.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.08.4

pod względem celów w zakresie resocjalizacji. Chciano w ten sposób zminimalizować praktykę stosowania bezwzględnych kar pozbawienia wolności, a w przypadku nieuniknioności orzeczenia izolacyjnej kary – przynajmniej w założeniu miałoby to służyć skracaniu wymiaru tej kary i uzupełnieniu jej reakcją o charakterze wolnościowym[22]. Z tym że tej sekwencyjnej kary z art. 37b k.k. z założenia nie powinno się utożsamiać z postacią łagodniejszej, uprzywilejowanej, tudzież nadzwyczajnej reakcji penalnej (kara sekwencyjna nie ma też służyć interesom sprawców)[23]. Ma to być zatem reakcja także wyważona z punktu widzenia zasad i dyrektyw wymiaru kary oraz jej celów, z tym że jest ona bardziej nastawiona na resocjalizację, a tym samym na minimalizację ryzyka prizonizacji.

Postać penalnej reakcji sekwencyjnej kumuluje zatem dwa rodzaje ingerencji (dolegliwości) w sferę wolności człowieka, to jest najbardziej radykalną w postaci pozbawienia wolności, a w następnej kolejności w postaci lżejszych już obowiązków czynienia na wolności pracy na rzecz społeczeństwa. Jak wskazuje Andrzej Jezusek, sekwencja tych dwóch kar rodzajowych „ma na celu poddanie sprawcy dwóm różnego rodzaju oddziaływaniom: a) izolacyjnemu, mającemu stanowić dla sprawcy realną dolegliwość, którego celem jest wywołanie u sprawcy wstrząsu związanego z izolacją oraz przeniesienia do obcego mu środowiska; b) wolnościowemu, który ma charakter probacyjny. Pierwszy etap ma charakter instrumentalny względem drugiego, ma skłonić sprawcę w warunkach wolnościowych do skrupulatnego przestrzegania porządku prawnego oraz obowiązków nałożonych na niego w ramach kary ograniczenia wolności”[24].

Karę sekwencyjną można odnieść do pewnego rodzaju „klapsa penitencjarnego”, w ramach którego postawa sprawcy ma być odpowiednio stymulowana, najpierw poprzez poddanie go izolacji penitencjarnej, a potem poprzez uaktywnianie społeczne w nieodpłatnej i kontrolowanej pracy. Oczywiście instytucja z art. 37b k.k. nie zawsze będzie właściwa dla każdego przypadku występku. Chociażby nie wydaje się zasadne, aby ten „klaps penitencjarny” mógł być orzeczony w przypadku recydywistów (art. 64 k.k.). Natomiast powinien być przeznaczony dla sprawców, którzy popełnili występki o średnim i dużym ciężarze gatunkowym, zagrożone w górnej granicy karą 10 lub 12 lat pozbawienia wolności[25]. A jednocześnie dla tych sprawców, którzy dopuścili się występku po raz pierwszy[26]. Wobec tego jest to swoista alternatywa dla sądu wobec

22 A. Jezusek, *Sekwencja kary…*, s. 84.

23 A. Jezusek, *Sekwencja kary…*, s. 84.

24 A. Jezusek, *Sekwencja kary…*, s. 90.

25 A. Woźniak, R. Wrzosek, *Kara mieszana…*, s. 43; podobnie: M. Małecki, *Sekwencja krótkoterminowej…*, s. 40.

26 M. Małecki, *Sekwencja krótkoterminowej…*, s. 45. Na co zwracają jednak uwagę A. Woźniak i R. Wrzosek, niestety: „Niektóre sądy wciąż traktują karę pozbawienia wolności jako główny instrument prawnokarnej reakcji na przestępstwo, stąd też chętnie korzystają z kary mieszanej (łączonej) także w przypadkach drobnych występków, dla których ustawa przewiduje i preferuje orzekanie kar wolnościowych” – A. Woźniak, R. Wrzosek, *Kara mieszana…*, s. 46.

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.08.4

sprawców tych występków o relatywnie wysokim ustawowym progu zagrożenia karą bez abstrakcyjnej możliwości orzeczenia kary ograniczenia wolności[27].

Dlatego też reguła sekwencyjności w wykonaniu obydwu kar nie jest przypadkowa. Ta sekwencyjność ma określoną rolę w płaszczyźnie oddziaływania penitencjarno-resocjalizacyjnego. Jest to bowiem postać właśnie oddziaływania stymulującego poprzez dynamiczne wyjście od „mocniejszego klapsa", a następnie wprowadzenie człowieka w łagodniejszą już postać dolegliwości, o bardziej wychowawczym oddziaływaniu (o wyższym stopniu stymulacji behawioralnej). Godzi się podkreślić, że poprzez oddziaływanie w tej kolejności oraz z zachowaniem dynamicznej ciągłości między izolacją a pracą będzie mogła postępować pożądana stymulacja osobowości sprawcy, w kierunku wypracowania u niego przekonania, iż nie należy więcej popełniać przestępstw (takie jest przynamniej założenie). Można pokusić się o stwierdzenie, że poddanie skazanego najpierw oddziaływaniu penitencjarnemu spowoduje u niego wzmocnienie przekonania, iż nie będzie opłacalne dla niego unikanie lub też odwlekanie wykonania późniejszej kary ograniczenia wolności. Świadomość, że unikanie kary ograniczenia wolności grozić będzie mogło zamianą na zastępczą karę pozbawienia wolności, będzie mogła wpływać na sprawcę dyscyplinująco, a to będzie mogło prowadzić do ugruntowania u niego społecznie pożądanego zachowania[28].

Z powyższych względów nie bez powodu ustawodawca zastrzegł w art. 37b k.k., iż w pierwszej kolejności ma być „wykonana" kara pozbawienia wolności (czyli sprawca ma być faktyczne izolowany), a następnie ma być „wykonana" kara ograniczenia wolności (czyli sprawca ma poddać się wolnościowemu oddziaływaniu na rzecz społeczeństwa). Jak słusznie w literaturze przedmiotu się podkreśla, ustawodawca intencjonalnie zawarł w zdaniu drugim przepisu art. 37b k.k. stwierdzenie, że karę pozbawienia wolności „wykonuje się" w pierwszej kolejności – ten przyjęty czasownik bezosobowy ma postać imperatywną[29].

Rzecz jasna, ustawodawca zastrzega, iż mogą wystąpić sytuacje, w których odstępuje się od kolejności wykonania tych dwóch kar. Taki przypadek określa chociażby

27 M. Małecki, *Ustawowe zagrożenie*…, s. 299.

28 K. Szczechowicz, *Realizacja celów kary mieszanej (sekwencyjnej) w aspekcie odbywania kary w systemie dozoru elektronicznego*, „Prawo i Więź" 2023/3, s. 397.

29 M. Małecki, S*ekwencja krótkoterminowej*…, s. 45, cyt.: „Przepis ten, jak widać, spełnia podwójną funkcję normatywną. Z jednej strony określa kolejność (sekwencję), w jakiej mają być wykonywane dwie różnorodzajowe kary orzeczone na podstawie art. 37b k.k. Z drugiej strony stanowi, że kary te należy wykonywać. Zwrot «wykonuje się wówczas», to znaczy w wypadku skorzystania przez sąd z normy kompetencyjnej zawartej w art. 37 b zd. 1 k.k., oznacza, że kary orzeczone w efekcie zastosowania omawianego przepisu muszą być wykonane. Przemawia za tym również kategoryczny ton czasownika «wykonuje się» (wykonanie kary pozbawienia wolności jest zatem obligatoryjne). Skoro, jak stanowi art. 37b zd. 2 k.k., orzeczenie kary «wykonuje się», w szczególności «wykonuje się karę pozbawienia wolności», to nie jest dopuszczalne warunkowe zawieszenie wykonania tej kary". Podobnie w: A. Jezusek, *Sekwencja kary*…, s. 90, cyt.: „Dlatego przepis ten określa nie tylko kolejność wykonywania kar, ale także stanowi, że podlegają one wykonaniu. Ma o tym przesądzać kategoryczny ton czasownika «wykonuje się»". Przeciwny pogląd prezentuje: J. Majewski, *Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015*, Warszawa 2015, s. 100. Zdaniem przywoływanego badacza funkcją zdania drugiego art. 37b k.k. jest wyłącznie ustalenie kolejności obu orzeczonych jednocześnie kar, a tym samym – na etapie stanu prawnego w 2015 r. – badacz ten zaznaczał, że nie było żadnych formalnych przeszkód, by wykonanie kary pozbawienia wolności orzeczonej na podstawie art. 37b k.k. warunkowo zawiesić.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.08.4

art. 17a § 1 k.k.w., który niemniej traktuje wyłącznie o przeszkodach natury prawnej (przyczyną zmiany kolejności wykonywania kar nie mogą być okoliczności natury faktycznej)[30]. W literaturze wymienia się między innymi sytuacje, w których nastąpiło wstrzymanie wykonania orzeczenia, zawieszenie postępowania, odroczenie wykonania kary, przerwa w wykonywaniu kary[31]. Poza tym jako słuszna jawi się jednak teza o konieczności bezwzględnego wykonania kary pozbawienia wolności oraz o istnieniu potrzeby zachowania nierozerwalności czasowej między zakończeniem a rozpoczęciem obydwu kar. Ma to przecież znaczenie z punktu widzenia celów w płaszczyźnie penitencjarnego oraz resocjalizacyjnego oddziaływania na skazanego. Na co już powyżej zwrócono uwagę, jest to postać dynamicznej reakcji wobec sprawcy, mogąca oddziaływać na jego przeżycia psychiczno-intelektualne. W doktrynie zwykło się to określać mianem „szoku"[32] dla skazanego, poprzez połączenie krótkiej izolacji z karą ograniczenia wolności wpisującą się w zasadzie w postać faktycznej probacji, jako postaci „kredytu zaufania" dla takiego skazanego[33]. Stąd też wyklucza się warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności oraz pojmuje te dwie kary jako postać jedności prawnej[34].

Powyższe założenia (podkreślane w doktrynie) *de facto* wykluczają zatem koncepcję, iżby dopuszczalne było warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbycia reszty kary pozbawienia wolności[35]. Nadto wskazuje się też na przeszkodę w postaci dość krótkich terminów, na jakie może być orzeczona kara pozbawienia wolności (do 3 miesięcy albo do 6 miesięcy), co przemawia właśnie za wyłączeniem warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności[36]. W praktycznym ujęciu faktycznie może być bowiem znacząco utrudnione to, aby w dość krótkim czasie (kilku miesięcy) zdołać wypracować dostateczną podstawę do oceny postawy skazanego, w świetle przesłanek z art. 77 § 1 k.k.[37] (trudno w tak krótkim czasie wydać jednoznaczną opinię penitencjarną).

30 I. Zgoliński (w:) *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, red. J. Lachowski, Warszawa 2016, s. 92; A. Gerecka-Żołyńska (w:) *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, red. A. Gerecka-Żołyńska, Warszawa 2023, LEX/el.; T. Przesławski, M. Rokosz (w:) *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, red. T. Przesławski, W. Sych, Warszawa 2024, LEX/el.

31 T. Przesławski, M. Rokosz (w:) *Kodeks karny…*; K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 165.

32 Tego typu oddziaływanie znane jest w systemach *common law* jako *„sharp, short, shock"*, zob.: E. Zarębska, *Uwag kilka…*, s. 100; M. Małecki określa to mianem „terapii szokowej", zob.: M. Małecki, *Sekwencja krótkoterminowej…*, s. 45; M. Małecki, *Ustawowe zagrożenie…*, s. 299; K. Szczechowicz, *Realizacja celów…*, s. 403–404.

33 M. Małecki, *Sekwencja krótkoterminowej…*, s. 45; M. Małecki, *Ustawowe zagrożenie…*, s. 299.

34 K. Szczechowicz, *Realizacja celów…*, s. 399.

35 W literaturze podkreśla się, że w zasadzie nadal nie został zrealizowany postulat wyłączenia stosowania art. 77 § 1 k.k. w odniesieniu do art. 37b k.k. Zob. A. Zoll, *Zmiany w zakresie środków probacyjnych (ustawa nowelizująca Kodeks karny z 11 marca 2016 r.)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych" 2016/2, s. 11; R. Kostrubiec, *Idea i instytucja…*, s. 223.

36 E. Zarębska, *Uwag kilka…*, s. 106.

37 Postanowienie SA w Szczecinie z 25.07.2018 r. (II Akzw 991/18), LEX: 2569607.

Ponadto warto dodać, że instytucja probacyjna może okazać się nazbyt abstrakcyjna dla sprawcy. Wobec tego okres próby oraz nawet i pozostałe obowiązki związane z tym środkiem probacyjnym mogą doprowadzić do pewnej postaci rozswawolenia skazanego, który po kilku latach okresu próby wręcz z mozołem oraz niechęcią przystępowałby do pracy społecznej (w ramach ograniczenia wolności). Skazany w płaszczyźnie ontologicznej zaczynałby bowiem od tej łagodniejszej reakcji penalnej, a potem musiałby przystąpić do wykonania tej surowszej (bardziej fizycznie i życiowo dolegliwej). W płaszczyźnie jego przeżyć psychiczno-intelektualnych mogłoby to nie zaowocować wzmocnieniem przekonania o potrzebie poszanowania porządku prawnego. Natomiast rozpoczęcie kary mieszanej od silniejszej (surowszej) dolegliwości może doprowadzić do stanu, w ramach którego sprawca w zniecierpliwieniu by dążył do rozpoczęcia tej łagodniejszej reakcji w postaci ograniczenia wolności. Tym samym zgodzić się trzeba w tym zakresie z M. Małeckim, który zaznacza: „warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności, orzeczonej na podstawie art. 37b k.k., prowadziłoby do niezasadnej kumulacji obowiązków probacyjnych z obowiązkami nałożonymi na sprawcę w ramach sekwencji kary ograniczenia wolności”[38], co także jego zdaniem należy odnieść do instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności[39].

IV. A co z nadzieją penitencjarną?

Z drugiej strony pod rozwagę należałoby wziąć to, że w zasadzie każdy, kto jest izolowany w ramach kary pozbawienia wolności, powinien mieć zagwarantowaną możliwość przynajmniej zabiegania o skrócenie tej izolacji przy wykorzystaniu instytucji karno-wykonawczej o czytelnych i przewidywalnych kryteriach (np. jak w ramach warunkowego przedterminowego zwolnienia). Fakt, że skazany nawet na krótkoterminową karę pozbawienia wolności ma świadomość, iż będzie mógł próbować zabiegać o warunkowe przedterminowe zwolnienie, jest czynnikiem, który może kształtować prawidłowy przebieg procesu resocjalizacji w rzeczywistości penitencjarnej. Dlatego też prawo do nadziei penitencjarnej (nadziei na wcześniejsze opuszczenie

38 M. Małecki, *Sekwencja krótkoterminowej…*, s. 45; podobnie jeszcze przed wejściem w życie wyraźnego wyłączenia warunkowego zawieszenia wykonana kary pozbawienia wolności orzeczonej na podstawie art. 37b k.k. wypowiadała się A. Grześkowiak, cyt.: „Gdyby jednak sąd zdecydował się na warunkowe skazanie jako składnik kary mieszanej, mogłoby dojść do zbiegu tożsamych obowiązków stanowiących treść elementów mobilnych lub dodatkowych kary ograniczenia wolności – oczywiście gdyby sąd włączył je do treści orzeczonej kary ograniczenia wolności. Takie dublowanie obowiązków w obu składnikach jednej złożonej kary byłoby nie tylko niecelowe, ale, jak się wydaje, sprzeczne z intencją ustawy, by kara mieszana była dolegliwością złożoną z różnych treści, i właśnie tą różnorodnością swojej treści powinna oddziaływać wychowawczo na skazanego” – A. Grześkowiak (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2015, s. 331.

39 M. Małecki, *Ustawowe zagrożenie…*, s. 301.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.08.4

murów jednostki penitencjarnej) ma znaczenie dyscyplinujące[40]. Oczywiście kara ma być w koniecznym zakresie dolegliwa, sprawca bowiem musi pojąć rozmiar zła wynikłego z popełnionego przestępstwa, niemniej powinno się mu pozostawić minimum stanu nadziei rozumianej jako psychologiczny dobrobyt, który pozwala na to, aby przeżyć w izolacji penitencjarnej. Pozbawianie skazanego tej nadziei może być postrzegane jako postać represji ponad konieczny rozmiar nieuniknionego cierpienia wiążącego się z faktem wykonywania kary[41]. W art. 41 ust. 4 Konstytucji RP jest bowiem zakorzeniony postulat, w myśl którego każdy izolowany skazany ma prawo mieć nadzieję, że będzie mógł wykazać się poprawą[42], aby w perspektywie móc zabiegać o szybszy powrót do społeczeństwa (rzecz jasna – to, czy skazany predestynuje do powrotu do społeczeństwa, jest oceniane przez organy penitencjarne). Raczej nie sposób współcześnie ograniczać zasady humanitaryzmu wyłącznie do aspektu cielesnego, dotyczącego zakazu stosowania tortur, czy też kar cielesnych, upokarzania skazanego[43]. Istotne w tym zakresie jest także oddziaływanie kary na przyszłość (cel wychowawczy)[44]. Dlatego też podkreśla się, że na etapie wykonania kary, po odbyciu przynajmniej jej *quantum*, powinien pojawić się stan możliwości wykazania się resocjalizacją[45], co wpisuje się w ramy filozofii penitencjarnej, wyrażonej w art. 67 § 1 k.k.w.[46] Jest to standard (a przynajmniej powinien być) w cywilizowanych państwach, jako immanentny element postępowania karno-wykonawczego[47]. Prawo do resocjalizacji jest też standardem reguł Mandeli oraz Europejskich Reguł Więziennych[48]. W myśl

40 L. Wilk, *Kara dożywotniego pozbawienia wolności a instytucje warunkowego zwolnienia i prawa łaski*, „Prokuratura i Prawo" 2008/10, s. 19, cyt.: „z aspektów penitencjarnych i psychologicznych należy podkreślić dyscyplinującą funkcję możliwości zwolnienia warunkowego oraz fakt, że odebranie człowiekowi jednego z najbardziej ludzkich uczuć – nadziei, stwarza sytuację «zwierzęcia w klatce», którego agresywność i desperacja może być jedynie hamowana".

41 Względy humanitarnego traktowania wymagają, aby w perspektywie skazany miał szansę skorzystania z resocjalizacji. W tym kontekście ETPCz wypowiedział się, że nawet skazani na karę dożywotniego pozbawienia wolności, czyli na karę eliminacyjną, winni liczyć na możliwość podjęcia się resocjalizacji – tak w: wyr. ETPCz z 16.12.2021 r., nr 45397/13, LEX: 3273943. Wobec tego tym bardziej szanse, a tym samym warunki motywujące do resocjalizacji, powinny być stwarzane dla tych sprawców, którzy są skazywani na kary krótkoterminowe.

42 Cyt.: „postulat humanitarnego traktowania zawiera także warunek prowadzenia działań wychowawczych i pomocowych, które przygotowują do życia na wolności oraz powstrzymują od powrotu do przestępstwa, a więc pozwalają zrealizować cele kary". Z uzasadnienia wyroku TK z 26.05.2008 r. (SK 25/07), LEX: 380071.

43 P. Sarnecki (w:) *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016, t. 2, LEX/el.; M. Szwejkowska, *Skazani na długoterminowe kary pozbawienia wolności bez dostępu do warunkowego przedterminowego zwolnienia*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego" 2023, t. LXVII, s. 13–14.

44 M. Szwejkowska, *Skazani na długoterminowe…*, s. 14, 16,

45 Wyrok ETPC z 16.12.2021 r., nr 45397/13, LEX: 3273943.

46 Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 1997 r. nr 90 poz. 557).

47 Zgodzić się trzeba z M. Florczak-Wątor, że „traktowanie humanitarne musi uwzględniać minimalne potrzeby każdego człowieka, z uwzględnieniem przeciętnego poziomu życia w danym społeczeństwie, i wymaga od władzy publicznych pozytywnych działań w celu zaspokojenia tych potrzeb". M. Florczak-Wątor (w:) *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2023, LEX/el.

48 Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami (Reguły Mandeli) oraz Europejskie Reguły Więzienne, https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Europejskie%20regu%C5%82y%20wi%C4%99zienne%20i%20regu%C5%82y%20Mandeli%20-%20Zalecenia%20Mi%C4%99dzynarodowe.pdf (dostęp: 20.10.2025 r.).

art. 3 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności[49] skazany ma prawo wiedzieć, co zrobić, aby zabiegać o skrócenie kary, oraz na jakich zasadach to skrócenie może mu być udzielone.

Wobec powyższego rodzi się wątpliwość, jak miałby przebiegać postęp resocjalizacji w sytuacji, w której skazany i tak by wiedział, że nie opuści murów jednostki penitencjarnej wcześniej aniżeli określony przez sąd wymiar (do 3 miesięcy lub do 6 miesięcy). Taki brak możliwości zabiegania o wcześniejsze zwolnienie (nawet na te kilka miesięcy) mógłby doprowadzić do obojętności skazanego. Może on nie mieć motywacji do tego, aby się resocjalizować, tudzież przestrzegać porządku w jednostce penitencjarnej. Negatywne zachowanie i postawa skazanego w trakcie izolacji przecież nie stanowią obecnie podstawy faktycznej do tego, aby wyciągać wobec niego konsekwencje w ramach i w zakresie następującej w kolejności kary ograniczenia wolności (może to rodzić konsekwencję natury dyscyplinarnej lub nawet i karnej, ale wówczas to już by była inna sprawa oraz inne postępowanie, czyli fiasko procesu resocjalizacji, bowiem sprawca w zasadzie powrócił do przestępstwa). Dopiero uchylanie się od obowiązków kary ograniczenia wolności będzie mogło prowadzić do reperkusji w postaci przykładowo zarządzenia przez sąd wykonawczy zastępczej kary pozbawienia wolności.

Ponadto istotną kwestią jest właśnie sytuacja, w ramach której ustawodawca formalnie nie wypowiedział się co do warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności orzeczonej w odniesieniu do reakcji sekwencyjnej z art. 37b k.k. Brak konkretnego wyłączenia, jak w przypadku warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności z art. 69 § 1 k.k. i następne, powoduje stan formalnej dopuszczalności warunkowego przedterminowego zwolnienia (co jest niewątpliwe). Kwestii tej zaś nie można jednoznacznie rozstrzygnąć bez ingerencji ustawodawcy. Nie będzie wystarczające bowiem przeprowadzenie procesu wykładni nawet i na poziome celowościowym i funkcjonalnym. Zbyt ważkie są argumenty leżące tak po stronie aprobującej warunkowe przedterminowe zwolnienie, jak i też po stronie przeciwko stosowaniu tej instytucji w odniesieniu do art. 37b k.k. Można wręcz pokusić się o stwierdzenie, że przyjęcie jednego tylko ze stanowisk w drodze wyłącznie wykładni będzie mogło już wkraczać w obszar działalności normotwórczej.

Ponadto trzeba mieć na względzie konieczność zachowania reguł wykładni przepisu karnego, a które to reguły są determinowane zasadą *nullum crimen sine lege* oraz funkcją gwarancyjną prawa karnego[50]. Z tych wynika nakaz ścisłej interpretacji przepisu karnego, czyli *nullum crimen sine lege certa* (zakaz rozszerzającego wyznaczania zastosowania norm zawartych w przepisie karnym). Z tym wiąże się też zakaz

49 Konwencja sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz.U. z 1993 r. nr 61 poz. 284).

50 R. Zawłocki, *O metodzie interpretacji przepisów prawa karnego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny" 2004/4, s. 93.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.08.4

stosowania reguły logicznej *per analogiam*[51]. Te nie są dopuszczalne, jeżeli prowadzą do kreowania stanu na niekorzyść sprawcy. Jednocześnie godne podkreślenia jest to, że nakaz wykładni ścisłej odnosi się do każdego przepisu karnego, w tym do przepisów karnych, z których wyprowadzane są normy określające sankcje penalne, jako zagrożenia abstrakcyjne, a także dyrektywy i zasady ich orzekania oraz wykonywania (w myśl zasady *nulla poena sine lege certa*). Tym samym przy dokonywaniu wykładni przepisów karnych określających instytucję sądowego wymiaru kary w postaci kary sekwencyjnej jako konieczny jawi się nakaz wykładni ścisłej oraz zakaz rozszerzania zakresu normowania *per analogiam* na niekorzyść sprawcy. Taką zaś wykładnią rozszerzającą na niekorzyść sprawcy by było przyjęcie rozwiązania *per analogiam* w ślad za wyłączeniem stosowania art. 69 k.k. i następne. Na gruncie tegoż zatem nie można stosować tej analogii, wobec czego aktualnie nakazane jest wręcz, aby przyjąć, iż skazany na karę pozbawienia wolności w ramach art. 37b k.k. może zabiegać o warunkowe przedterminowe zwolnienie. Zaś sąd penitencjarny ma obowiązek przystąpić do rozpoznania takiego wniosku *in meritii*. Podstawą zaś odmowy uwzględnienia wniosku winien być jedynie brak okoliczności stanowiących warunki określone w art. 77 § 1 k.k. i następne, w tym między innymi brak pozytywnej prognozy penitencjarnej wobec skazanego.

Wobec powyższego przedmiotowe zagadnienie winno stanowić przyczynek do szerszego omówienia już na forum procesu legislacyjnego. Tylko w ten sposób można rozstrzygnąć o dopuszczalności albo braku dopuszczalności warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności orzeczonej w ramach reakcji sekwencyjnej z art. 37b k.k. Rozstrzygnięcie tej kwestii wyłącznie na poziomie wykładniczym, a nie ustawowym, jest tym bardziej nieuzasadnione, o ile dotyczy wolności człowieka. Wszelkie ograniczanie lub ingerowanie w istotę ludzkiej wolności bezwzględnie wymaga uregulowania na poziomie ustawy. Tym samym uznanie, że skazany pozbawiony wolności nie może zabiegać o skrócenie tej sankcji, jest w zasadzie ingerencją w wolność człowieka i winno to być wprost uregulowane przez ustawę karną, zgodnie z art. 31 Konstytucji RP. Wobec tego dopóki ustawodawca nie wprowadził wyłączenia *expressis verbis* stosowania warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary w odniesieniu do instytucji z art. 37b k.k., zabranianie na poziomie wyłącznie wykładniczym (w tym orzeczniczym) skazanemu zabiegania o takie warunkowe przedterminowe zwolnienie z punktu widzenia Konstytucji RP i standardów prawa międzynarodowego jest po prostu niedopuszczalne (pomimo słuszności argumentów i założeń co do celu i funkcji sekwencyjnej kary z art. 37b k.k.).

51 R. Zawłocki, *O metodzie interpretacji…*, s. 93.

V. Wnioski

Powyższe rozważania natury dogmatycznej dowodzą stanu, w ramach którego zachodzi luka w materii dopuszczalności (albo niedopuszczalności) zabiegania przez skazanego o warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbycia reszty kary pozbawienia wolności, orzeczonej w strukturze sekwencyjnej z art. 37b k.k. Z jednej strony można wyartykułować argumenty, które stoją w zrozumiałej opozycji względem tego, aby skazani mogli zabiegać o skrócenie kary izolacyjnej. Tym głównym powodem jest właśnie potrzeba zrealizowania celu i funkcji „szoku" dla skazanych, karanych pierwszy raz za cięższe kategorią występki. Sięgnięcie zaś po środek probacyjny z art. 77 § 1 k.k. nie wypełniłoby założenia „klapsa penitencjarnego", który może być jednak przypisywany reakcji wykonywanej w sekwencji „krótka izolacja – praca społeczna". Probacja doprowadziłaby do niewyrazistości dolegliwości, a zatem nie byłaby na tyle intensywnie oddziaływująca na osobowość i postawę skazanego, jak by można było tego oczekiwać z punktu widzenia założeń resocjalizacji. Z drugiej jednak strony ustawodawca nie wprowadził wyraźnego wyłączenia stosowania instytucji warunkowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności. Na tym gruncie formalnie zatem nie można odmówić skazanemu prawa do zabiegania o wcześniejszy powrót do społeczeństwa. Sąd formalnie musi przystąpić do rozpoznania wniosku i dokonać oceny okoliczności *in meriti*, czy aby wpisują się w pozytywne przesłanki z art. 77 § 1 k.k. (rzecz jasna, sąd może nie uwzględnić wniosku, z tym że tylko z powodu przeciwwskazań natury faktycznej w sprawie *in concreto*, a nie w oparciu o argumentację systemową, iż *in abstracto* skazanemu nie przysługuje prawo do wystąpienia z wnioskiem). Zachodzi wobec tego stan luki, który wymagałby podjęcia działań legislatora. Wśród propozycji zmian warto rozważyć nie tylko wyłączenie zastosowania instytucji z art. 77 § 1 k.k. i następne. Alternatywą może być doprecyzowanie, iż w przypadku udzielenia skazanemu warunkowego przedterminowego zwolnienia, automatycznym skutkiem tegoż będzie obowiązek natychmiastowego podjęcia się pracy społecznej objętej karą ograniczenia wolności, co by stało się także obowiązkiem probacyjnym w ramach okresu próby (tu już byśmy zaczęli mieć do czynienia z faktycznym mieszaniem elementów probacji z ograniczeniem wolności). Niewywiązywanie się z obowiązku wykonywania pracy społecznej wywołałoby wówczas obligatoryjne zarządzenie dalszego wykonywania kary pozbawienia wolności, co do której nastąpiło uprzednie warunkowe zwolnienie. Ta kwestia także pozostaje bez jednoznacznego rozstrzygnięcia – tj. od jakiego momentu sprawca warunkowo zwolniony z odbycia reszty kary pozbawienia wolności powinien rozpocząć karę ograniczenia wolności, czy od momentu zwolnienia, czy od momentu zakończenia okresu próby?

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.08.4

adw. dr Mateusz Tomczyk

Adiunkt na Wydziale Nauk Prawnych i Ekonomicznych, Uniwersytetu Zielonogórskiego.

Adwokat wpisany na listę ORA w Szczecinie, nr wpisu: SZC/ADW/746.

Lecturer of the Faculty of Law and Economics, University of Zielona Góra.

Advocate entered on the list of the District Bar Association in Szczecin, entry No.: SZC/ADW/746.

ORCID: 0000-0002-6053-478X

Abstract

Keywords: *sequential criminal liability, conditional release*

Conditional early release from serving the penalty of imprisonment imposed as part of a sequential sentence under Article 37b of the Penal Code

In the current wording of the Penal Code, concerning the institution defined in Article 37b of the Code, doubts are voiced in the literature and in case law whether in abstracto early release is admissible if the penalty of imprisonment was imposed as part of a sequential sentence. Therefore, there are no formal obstacles to apply the institution defined in Article 77(1) et seq. of the Penal Code, nevertheless in legal scholarship axiological and teleological arguments are being raised to support the thesis that conditional release stands in opposition to the purpose and essence of the institution defined in Article 37b of the Penal Code. Therefore, there is a legal loophole which – considering the seriousness of the arguments – would require legislative intervention.

Bibliografia

1. **Florczak-Wątor Monika** (w:) *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2023, LEX/el.
2. **Gerecka-Żołyńska Anna** (w:) *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, red. A. Gerecka-Żołyńska, Warszawa 2023, LEX/el.
3. **Grześkowiak Alicja** (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2015
4. **Hryniewicz-Lach Elżbieta** (w:) *Kodeks karny*, t. 1, *Część ogólna. Komentarz. Art. 1–116*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2021

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.08.4

5. **Jezusek Andrzej**, *Sekwencja kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności jako reakcja na popełnienie przestępstwa (art. 37b k.k.)*, „Państwo i Prawo" 2017/5
6. **Konarska-Wrzosek Violetta** (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2023, LEX/el.
7. **Kostrubiec Radosław,** *Idea i instytucja „kary mieszanej" w polskim systemie prawa karne*go, „Facta Simonidis" 16 (2023), nr 2
8. **Królikowski Michał, Zawłocki Robert,** *Prawo karne*, Warszawa 2015
9. **Majewski Jarosław,** *Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015*, Warszawa 2015
10. **Małecki Mikołaj,** *Co zmienia nowelizacja art. 37b K.k.?*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych" 2016/2
11. **Małecki Mikołaj,** *Sekwencja krótkoterminowej kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności (art. 37b k.k.) – zagadnienia podstawowe*, „Palestra" 2015/7–8
12. **Małecki Mikołaj,** *Ustawowe zagrożenie karą i sądowy wymiar kary* (w:) *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, red. W. Wróbel, Kraków 2015
13. **Postulski Kazimierz,** *Kodeks karny wykonawczy. Komen*tarz, Warszawa 2017
14. **Przesławski Tomasz, Rokosz Marcin** (w:) *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, red. T. Przesławski, W. Sych, Warszawa 2024, LEX/el.
15. **Sarnecki Paweł** (w:) *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016, t. 2, LEX/el.
16. **Stefańska Blanka Julita** (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2016, LEX/el.
17. **Szczechowicz Krystyna,** *Realizacja celów kary mieszanej (sekwencyjnej) w aspekcie odbywania kary w systemie dozoru elektronicznego*, „Prawo i Więź" 2023/3
18. **Szwejkowska Małgorzata,** *Skazani na długoterminowe kary pozbawienia wolności bez dostępu do warunkowego przedterminowego zwolnienia*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego" 2023, t. LXVII
19. **Wilk Leszek,** *Kara dożywotniego pozbawienia wolności a instytucje warunkowego zwolnienia i prawa łaski*, „Prokuratura i Prawo" 2008/10
20. **Woźniak Agnieszka, Wrzosek Remigiusz,** *Kara mieszana (łączona) – kontrowersje wokół zakresu jej stosowania*, „Ius Novum" 2017/3
21. **Zarębska Elżbieta,** *Uwag kilka na temat art. 37b kodeksu karnego*, „Biuletyn PTK" 2016/ 23
22. **Zawłocki Robert,** *O metodzie interpretacji przepisów prawa karnego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny" 2004/4
23. **Zgoliński Igor** (w:) *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, red. J. Lachowski, Warszawa 2016
24. **Zoll Andrzej,** *Zmiany w zakresie środków probacyjnych (ustawa nowelizująca Kodeks karny z 11 marca 2016 r.)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych" 2016/2

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.08.4